

MATERJAŁY

DO

DZIEJÓW LOKALNYCH POMORZA

Ze źródeł archiwalnych oraz publikacji
drukowanych zebrał, przetłumaczył
i przypisami opatrzył

BOLESŁAW ŚLASKI

1 9 3 5

CZCIONKAMI DRUKARNI SPÓŁKOWEJ W KĘPNIE (WIKP).

1.50

MATERJAŁY

DO

DZIEJÓW LOKALNYCH POMORZA

Ze źródeł archiwalnych oraz publikacji
drukowanych zebrał, przetłumaczył
i przypisami opatrzył

BOLESŁAW ŚLASKI

1 9 3 5

CZCIONKAMI DRUKARNI SPÓŁKOWEJ W KĘPNIE (Wikip).

000185

Wykaz dokumentów:

- 1) Przywilej na posiadanie nadmorskiego Rzućowa z dnia 10. XII. 1548 r. (łac. z przekładem)
- 2) Przywilej osadniczy nadmorskiej wsi Swarzewa z dn. 17. VIII. 1552 r. (łac. z przekładem)
- 3) Układ między miastem Puckiem a posiadaczami włości miejskich z roku 1600 (przekład z niemieckiego)
- 4) Potwierdzenie monarsze zamiany wsi Osłonina i Bładzikowa przez zgromadzenie kartuzów w r. 1620 (łac. z przekładem)
- 5) Wykaz poborowy posiadłości szlacheckich w pow. gdańskim i mirkowskim (mirachowskim) z r. 1648
- 6) Urywek lustracji królewskiej na nadmorzu z 1654 roku
- 7) Umowa o budowę tartaku we wsi Chylonji z r. 1671
- 8) Dochody z rybołówstwa i wybrzeża morskiego w starostwie puckim (według lustracji z 1678 r.)
- 9) Akt fundacji Przebendowskich z dnia 20. VIII. 1757 r. (łac. z przekładem)
- 10) Wykaz królewskich oraz ich posiadaczy z 1770 roku.

Przywilej na posiadanie nadmorskiego Rzucowa z dnia 10. XII. 1548 r.)*

In Nomine Domini Amen.
Ad perpetuam rei memoriam.
Nos Sigismundus Augustus,
Dei gratia Rex Poloniae, Ma-
gnus Dux Lituaniae nec non
terrarum Cracoviae, Siradiae,
Lanciciae, Cujaviae, Russiae,
Prussiae, Culmensis, Elbin-
gensis Pomeraniaeque etc.
dominus et haeres. Signifi-
camus praesentibus literis
nostris, quibus expedit, uni-
versis et singulis, praesenti-
bus et futuris, (harum) noti-
tiam habituris: quia exposi-
tum est nobis nomine Nobilis
Mathiae Bolschewski literas
privilegii ipsius, quas habuit
super villam haereditariam
suam **Rzuzav**, in districtu
Pucensi consistentem, tem-
pore belli prutenici per ho-
stiles incursiones, in terram
Prussiae factas, receptas

Przekład.

W Imię Pańskie Amen.
Ku wiecznej rzeczy pamięci.
My Zygmunt August, z Bożej
łaski Król Polski, Wielki Książę
Litewski, tudzież pan i
dziedzic ziemi Krakowskiej,
Sieradzkiej, Łęczyckiej, Ku-
jawskiej, Ruskiej, Pruskiej,
Chełmińskiej, Elbląskiej, Po-
morskiej i t. d. Wiadomo czy-
nimy niniejszem pismem na-
szem, komu należy, wszyst-
kim wogóle i każdemu z
osobna, obecnym i potom-
nym, których pismo to dojdzie:
iż przedstawiono nam
imieniem Szlachetnego Ma-
cieja Bolszewskiego, że
przywilej nadawczy, jaki po-
siadał na swą dziedziczną
wieś Rzuców (Rzucawę), po-
łożoną w powiecie puckim,
zabrany mu został czasu

*) Na podstawie kopji, przechowywanej w Archiwum m. Gdańska. Pierwopis dokumentu na pergaminie z zawieszonymi przy nim pieczęciami królewskimi ma się znajdować w posiadaniu rodziny v. Below, do której należy majątność. Kopja nie jest bez usterek: w nawias ujęte zostały domniemane opuszczenia. Co do nazwy miejscowości, to przywilej używa form „Rzuzav” i „Rzuzau”; jednakże autor monografji powiatu puckiego Fr. Schultz podaje na zasadzie dokumentu krzyżackiego z 1400 roku formę „Rzucawa”, w nowszej zaś epoce występują nazwy „Rzucewo” i „Rucewo”, por. rzuć i lud. ruć (nm. Rutzau). Dla ujednostajnienia posługują się formą **Rzuców**, przywiązana do miejscowości w b. Kongresówce w radomskim (por. Skarszewo i Skarszów i t. p.).

esse. Supplicatumque est nobis per certos consiliarios nostros pro ipso Nobili Matthia Bolschewski, ut in locum receptarum literarum privilegii nostras alias ei super villam praefatam Rzuzav dare dignaremur. Nos vero posteaquam ex literis patentibus, ludicis et Scabinorum districtus Pucensis sigillis communitis, sufficientibus testimoniis certe edocti sumus dictum Nobilem Matthiam Bolschewski in pacifica et quieta possessione villae Rzucav, uti haereditariae, semper fuisse, praeterea liberum usum pisces capiendi binis retibus magnis habuisse, (et altero in mari maiori), altero (vero) in minori mari, prope civitatem Pucensem existenti, tum etiam sex instrumentis ad anguillas capiendas*) libere semper usum fuisse in eodem mari minori, in quorum omnium usu et pacifica possessione hactenus existit, — proinde, permoti supplicationibus consiliariorum nostrorum animadvertensque ex testimoniis memoratis ludicis et Scabinorum districtus Pucensis villam praefatam Rzuzau ipsius Nobilis Matthiae Bolschewski haereditariam esse, ex ea potissimum ratione, quod in pacifica et quieta possessione eiusdem villae, tam-

wojny pruskiej wskutek najzdów nieprzyjacielskich na tamtejsze ziemie. Upraszano tedy nas za pośrednictwem pewnych naszych doradców w interesie tegoż Bolszewskiego, abyśmy zamiast zabranego mu przywileju raczyli nadać inny. Owóż przekonawszy się niezawodnie przez dostateczne dowody z listu świadecznego, opatrzonego pieczęciami Sędziego i Ławników powiatu puckiego, iż rzeczony Szl. Maciej Bolszewski zawsze pozostawał w spokojnem i mirnem dzierżeniu wsi Rzucowa, jako dziedzicznej, a prócz tego zawsze korzystał z wolnej rybitwy dwoma niewodami, jednym mianowicie na Wielkiem morzu i drugim na Małym morzu, które biegnie pod miasto Puck, tudzież z sześciu narzędzi do chwytania węgorzy*) w temże Małym morzu bez żadnej opłaty, z tego wszystkiego zaś do dziś dnia korzysta i użytkuje bez zakłócenia, przeto, pobudzeni prośbami naszych doradców oraz miarkując ze świadectw wspomnianego sędziego i ławników powiatu puckiego, iż owa wieś Rzuców należy prawem dziedzicznym do tegoż Szl. Macieja Bolszewskiego z tego zwłaszcza względu, że zawsze pozostawał on w

*) Mowa o t. zw. bodorach (bodarzach) czyli ościach, używanych zimową i letnią porą w zatoce puckiej do bicia węgorzy. Pan Bernard Chrzanowski w cennej swej pracy „Z wybrzeża i o wybrzeżu“ (wyd. II, 1920 r.) niedokładnie wzmiankuje o tym przywileju rybolówczym dziedziców Rzucowa, str. 40.

quam suae haereditariae, semper fuit, ex certa itaque scientia et gratia nostra regiis, literas praesentes nostras in vim receptarum dicto Nobili Matthiae Bolschewski super villam Rzuzau dandas duximus, prout damus praesentibus. Vigore quarum literarum ipse Nobilis Matthias Bolschewski villam praedictam Rzuzau, tamquam suam haereditariam, cum omnibus et singulis fructibus, proventibus, redditibus et universis obventionibus, ac pertinentiis, quibuscumque nominibus nuncupatis et ad eandem villam quomodocumque spectantibus, in quorum quieta et pacifica possessione existit, tum etiam cum libera facultate duobus retibus magnis pisces piscari, et altero in mari maiori, altero vero in minori mari, in quo etiam sex instrumentis anguillas capere libere et secure semper licitum ei erit. Et ita, quod generalitas specialitati et specialitas generalitati in nullo derogare potest, titulo haereditario et perpetuo tenebit, habebit, utifruetur quieteque et pacifice possidebit, (cum facultate) dandi, donandi, vendendi, commutandi, alienandi et in usus quosvis suos suorumque successorum beneplacitos convertendi perpetuo et in aevum. Harum testimonio literarum, quibus in fide sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum in conventionem generali Piotrcoviensi feria secunda post festum Conceptionis

spokojnem i mirnem jej dzierzeniu, niby swej dziedzicznej, z niewątpliwej świadomości i łaski naszej monarchicznej uznaliśmy, iż należy mu nadać nowy przywilej, równoznaczny z zabranym, jakoż niniejszem takowy nadajemy. Z mocy obecnego przywileju Szl. Maciej Bolszewski wyżrzeczoną wieś Rzuców, jakby własną dziedziczną, ze wszystkimi i poszczególnymi płodami, prowentami, dochodami i wszelkimi wpływami oraz przynależnościami, jakiejbądź nazwy i w jakikolwiek sposób do owej wsi przywiązaniemi, z których w obecnej chwili niezapreczenie i bezspornie korzysta, — a więc z wolnością rybitwy dwoma niewodami, jednym na morzu Wielkiem i drugim na morzu Małym, na którym też będzie miał zawsze prawo chwytać bez przeszkody węgorze sześcioma narzędziami (bodorami). W taki przeto sposób, iżby ogół nie uchylał szczegółowi, a szczegół ogółowi, tytułem dziedzicznym i wieczystym dzierżać, mieć, korzystać, mirnie i spokojnie posiadać będzie, z możliwością po wsze czasy nadania, darowania, sprzedaży, zamiany, zbycia oraz przeznaczenia na potrzeby własne lub swych następników wedle upodobania. Z mocy niniejszego dokumentu, dla uwierzytelnienia którego zawieszona została nasza pieczęć. Dan na sejmie walnym Piotrkowskim w

Mariae proxima anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo octavo. Praesentibus etc.

Relatio Magnifici Nicolai Crabi, castellani Chelmen-
sis, Regni Poloniae Vicecan-
cellarii, Lubomliensis etc. ca-
pitanei.

poniedziałek, najbliższy po
święcie Poczęcia Marij Panny,
roku Pańskiego 1548. W
przytomności i t. d.

Relacja Dostojnego Miko-
łaja Crabi, kasztelana chełm-
skiego, podkancl. koronnego,
starosty lubomskiego i t. d.

Przywilej osadniczy nadmorskiej wsi Swarzewa z dnia 17. VIII. 1552 r. *)

In Nomine Domini Amen.
Ad perpetuam rei memoriam.
Nos Sigismundus Augustus,
Dei gratia etc. Significamus
etc. habituris, quod cum re-
latum nobis esset nomine
incolarum villae nostrae
Swarsov, in districtu Pucen-
si consistentis, quod sibi
privilegium, super bona villae
suae concessum, igne con-
sumptum esset supplicatum-
que esset nobis pro parte il-
lorum, ut aliud novum privi-
legium illis concedere pro
benignitate nostra dignare-
mur. Nos huic supplicationi,
veluti iustae et rationi con-
sonae, annuendum esse du-
ximus, praesertim vero ob id,
quod non alienum esse ab
officio nostro putamus, si
inter ceteras curas et cogi-

Przekład.

W Imię Pańskie Amen.
Ku wiecznej rzeczy pamięci.
My Zygmunt August, z Bożej
łaski i t. d. Iż przełożony
nam imieniem mieszkańców
naszej wsi **Swarzewa**, *) po-
łożonej w powiecie puckim,
że przywilej, nadany im na
majątności tej wsi, został
ogniem strawiony, upraszamo
więc nas z ich strony, aby-
śmy z łaskawości swej nada-
li im inny nowy przywilej ra-
czyli. Otóż uznaliśmy, iż do
supliki tej, jako słusznej i z
rozsądkiem zgodnej, przy-
chylić się należy, zwłaszcza
z tego względu, że uważamy
za odpowiednie dla naszego
stanowiska, gdy wśród in-
nych trosk i zamysłów, pod-
jętych dla lepszego stanu i

*) Tekst zaczerpnięty jest z ksiąg Metryki Koronnej (v. 80 f. 303); nagłówek dokumentu brzmi: „Privilegii novi in locum amissi villae Swarsow concessio”. Pochodzenie nazwy **Swarzewo** (w niniejszym dokumencie: **Swarsov** i **Swarzow**) nie jest jasne. Przytaczam tu godny uwagi wywód długoletniego proboszcza tamtejszego ks. Pronobisa, podany w liście, do mnie pisanym. Otóż, wychodząc z założenia, iż w sąsiedztwie tej wsi leży folwark **Poczernino** albo **Podczernino**, **Podczarnin** (bo i tak go zwano), o glebie lekkiej, Swarzewo zaś posiada glebę tłustą, **czarną**, należy przypuścić, że pierwotna nazwa wsi, której dokumenty historyczne nie przechowały, brzmiała **Czernino**; miano to krzyżacy przełożyli na **Schwarzau** (= Schwarze Au), skąd znowu powstało polskie „Swarzewo“ (Swarzów). Por. pol. Gniewkowo, nm. Argenu, a stąd lud. Jarguniewo.

tationes, quas pro meliore statu et conditione harum terrarum suscepimus, hoc quoque addamus, ut tenues et calamitosi nostra liberalitate posthac consecutos se beneficium dicere possint. Quare ut aliis huius generis hominibus, ita et subditis nostris villae **Swarzow** ni eo difficiles se praeberere nolimus, sed acceptis fidedignorum hominum recognitione et testimoniis de privilegio veteri et in eo contentis, ipsis novum, sed quod a superiori diversum non foret, de integro dandum et concedendum esse duximus damusque et concedimus tenore praesentium mediante.

Inprimisque, quia ipsa bona villae istius quadraginta mansos possessos agri in se contineant, ex quibus sex liberi et exempti oneribus sunt, sculteti videlicet quatuor et duo pastoris, reliqui vero triginta quatuor non liberi, sed ex quibus coloni onera et dacias quotannis ferre et contribuere debent, — idcirco volumus, ut incolae villae nostrae praedictae non plura onera neque dacias ferant et contribuant, quam quae antiquitus consueverant, hoc est ex singulis mansis possessis unam et dimidiam marcam pecuniae prutenicae, viginti grossis singulas marcas aestimando, nobis sive capitaneo nostro, episcopo duos et dimidium grossos monetae communis, pastori vero sive plebano villae de manso possesso

położenia tych ziem, dodamy jeszcze, by ludzie nizkiego rodu i dotknięci nieszczęściem dzięki naszej szczerobliwości mogli później powiedzieć, iż doznali dobrodziejstwa. Wskutek czego podobnie jak względem innych tego rodzaju ludzi, tak i względem poddanych naszych ze wsi **Swarzewa** nie chcieliśmy okazać się nieużytymi, lecz, otrzymawszy relację i dowody ludzi wiarygodnych o dawnym przywileju i jego osnowie, uznaliśmy, iż należy nadać i użyzyć na nowo świeży, któryby od dawniejszego nie był różny, jakoż nadajemy i użyczamy takowy przez niniejszy dokument.

Najpierw, ponieważ cały obszar tej wsi obejmuje 40 włók osiadłych roli, z czego 6 jest wolnych i libertowanych, mianowicie 4 sołtyskie i 2 plebańskie, pozostałe zaś 34 nie są wolne, lecz obciążone dorocznymi powinnościami i opłatami, należnymi od kmieci (gburów), przeto mieć chcemy, aby mieszkańcy rzeczonej wsi naszej nie ponosili większych opłat i powinności, jakimi są obciążeni zdawna, mianowicie z każdej włóki osiadłej 1½ grzywny monety pruskiej, licząc w grzywnie po 20 groszy, nam lub staroście naszemu opłacać będą, biskupowi 2½ grosza monety polskiej, pasterzowi zaś swemu, czyli plebanowi tamiecznemu z włóki osiadłej oddawać będą ćwiertnię żyta i ćwiertnię owsa, a dziedzicom swym czyli

unicum modium siliginis et unicum avenae pendant, dominis vero sive praesidibus suis tenebuntur et debebunt praedictae villae incolae iuxta consuetudinem gallos gallinaceos quotannis temporibus usitatis dare, onus etiam feni secandi et alia servitia sustinebunt pro consuetudine antiqua. Porro, scultetus ipsius villae iisdem libertatibus et iuribus, quibus ab antiquo usus est, et quibus in vicino pago, **Gnissdow**¹⁾ dicto, scultetus etiam utitur, gaudere debet, hoc est tertium denarium ex iudiciis pro se usurpabit. Praeterea liberum illi sit in sinu maris, germanice **Pauczkerwicke**²⁾, minutis instrumentis piscatorum piscari, ut reti, dicto **wathe**³⁾, et instrumento, quod capiendis anguillis excogitatum est, germanice **Aalspeer**⁴⁾; poterit piscari pro usu mensae suae et aliis, quibus ab antiquo usus est, praerogativis et libertatibus uti sine prohibitione debebit, et incolae villae omnes et singuli cum illo una uti omnibus et singulis libertatibus, liberis pascuis tam in silvis, quam campis iuxta cuiusque veterem consuetudinem debebunt. In quibus omnibus nos praedictae villae nostrae incolas conservamus et conservari ab iis, quorum interest, volumus. In quorum

zwierzchności mieszkańcy pomienionej wsi mają rok-wrok w ustalonej porze kurów podług zwyczaju dawać, jak również powinni będą sieć siano i wykonywać inne robocizny wedle dawnego zwyczaju. Dalej, sołtys tej wsi korzystać będzie z tych samych wolności i praw, z jakich oddawna korzystał, i z jakich korzysta starosta sąsiedniej wsi **Gnieźdzewa**¹⁾, mianowicie będzie brał dla siebie trzeci grosz z sądów. Nadto wolno mu będzie w łęgu morskim, zwanym po niemiecku **Pauczkerwicke**²⁾, łowić ryby pomniejszych narzędziami rybackimi, jakoto siecią, zwaną **Wathe**,³⁾ oraz narzędziem, wynalezionem do łowu węgorzy a zwanem po niemiecku **Aalspeer**,⁴⁾ będzie on mieć wolną rybitwę na własny użytek, niemniej korzystać bez przeszkody z innych przywilejów i wolności, z jakich korzystał oddawna, a mieszkańcy wsi, łącznie i z osobna, wespół z nim wszech i poszczególnych wolności, tudzież pastwisk tak w lasach, jak i na polach bez żadnej opłaty używać mają wedle dawnego ich zwyczaju. Przy wszystkim wywyższczonem mieszkańców pomienionej wsi naszej zachowujemy i, aby byli zachowani przez tych, do kogo należy, mieć chcemy. W dowód tego

¹⁾ Gnieźdzewo albo Gniazdowo, per. lud. Gnizno = Gniezno (stp. Gniezdno). ²⁾ Pucki wiąg = zatoka Pucka, Małe morze. ³⁾ sieć wata albo kręcicha (wyciągana z morza kołowrotem). ⁴⁾ ość na węgorze, zw. bodarz a. bodór, łac. lancea.

omnium et singulorum fidem
etc.

Datum Gedani feria sexta
post festum Assumptionis
Gloriosissimae Virginis Mariae
proxima anno Domini MDLII,
regni nostri XXIII. Praesen-
tibus etc.

Joannes Oczieski
R. P. Canc. suscripsit.
Relatio eiusdem.

wszystkiego i poszczegól-
nych punktów i t. d.

Dań w Gdańsku w piątek,
najbliższy po święcie Wnie-
bowzięcia Przesławnej Marii
Panny, roku Pańskiego 1552,
panowania naszego 23.

(Podpisał) Jan Ocieski,
kanclerz koronny.
Relacja tegoż.

Układ między miastem Puckiem a posiadaczami włók miejskich z r. 1600*).

Wiadomem, jawnem i nietajnem ma być każdemu, zwłaszcza zaś tym, którym w przyszłości wiedzieć o tem będzie potrzeba: iż Sławetna Rada królewskiego miasta Pucka z tymi, którzy za opłatą nikczemnego czynszu włóki miejskie w swoim używaniu mają i takowe, jako swe dziedziczne, przedawać i zbywać pragną, w długociągłe praktyki prawne się wdawa; gdy więc sprawa powyższa oparła się o Dostojnego Urodzonego Pana Jana Wejera, rotmistrza służącego Najjaśniejszego Monarchy Szwedzkiego i Polskiego etc. i królewskiego Starosty na Pucku i Sobowidzu, także dziedzica na Łebie i Nowym-Dworze etc., Jego Miłość, po należytem sprawie roztrząśnieniu, orzeczeniem sędziowskiem uznał, iż owe sześć włók roli należą do Sławetnej Rady tego miasta, wskutek czego dzierżawcy odwołali się do Najmiłociwszego naszego Pana i Króla. Ostatecznie, dając sprawie upaść, za zezwoleniem i przychyleniem się pomienionego Imci Pana Starosty układają się i umawiają ze Sławetną Radą w sposób następujący: **1.** Posesorowie przyznają, iż role i włóki należą prawem dziedzicznym do Miasta. **2.** Włóki te bez uprzedniego zawiadomienia Sławetnej Rady pod żadnym pozorem nie będą odtąd wywłaszczane, ani użytkowane dłużej nad lat trzydzieści. **3.** Dzierżawcy trzymać będą pomienioną rolę przez lat trzydzieści i opłacać czynszu Sławetnej Radzie z każdej włóki po siedem złotych (grzywien) rocznie, licząc 20 groszy w złotym. Po wyjściu zaś trzydziestu lat

*) Układ, spisany po niemiecku, zyskał sankcję króla Władysława IV w dniu 12 maja 1640 roku. Treść zaczerpnięta jest z dokumentu królewskiego, przechowywanego w Archiwum Gdańskim; dokument ten publikowany był w całości w „Czasopiśmie Tow. Histor. na rejencję Kwidzińską” (zeszyt 14-ty, Kwidziń 1884 r.). Przy polszczeniu tekstu niemieckiego wypadało zachować pewną archaiczność stylu.

będą powinni (o ile rolę zatrzymają w dalszym ciągu, a Sławetna Rada im takową wynajmować zechce) ze Sławetną Radą tego miasta na nowo się ułożyć. 4. Powinien każdy z dzierżawców, jak to się działo zdawna, rokrocznie dostawiać z całej włóki dwie powózki, a z półwłóczka jedną powózkę drzewa i tyleż chróstu, ilekroć zajdzie potrzeba, do naprawy mostów oraz gaci. Do wszelkich napraw, ilekroć Sławetna Rada cegłę wypalać będzie, obowiązany jest każdy z nich dostarczać do poszczególnego pieca w podobny sposób z całej włóki dwie powózki i z półwłóczka jedną powózkę drew. Krom tego, mają względem Sławetnej Rady okazywać powolność, jak słusznie przystoi. Wszystko zaś, co się wyżej namieniło, wogóle i w szczególe, w przytomności Urodzonego Pana Starosty przyjęte i ochwalone, winno być dochowywane stale, ściśle i niewzruszenie. A gwoli większej wiary zostało sygnetem herbowym Pana Starosty przypieczętowane i własnoręcznie przez Niego podpisane. Winno być również dla lepszego świadectwa do Akt Miejskich wwiedzione.

Działo się na Zamku Jegomości w Rzucowie w dniu 12 Czerwca Roku Pańskiego 1600.

Jan Wejer (M. P.)

Podpis na oryginale: Hans Weyher. Na odwrotnej stronie dokumentu zaznaczono: **Ingrossatum ad Acta Scabinalia Pucensia Anno Domini 1754 Die XXI-ma Octobris Pucii.**

Potwierdzenie monarsze zamiany wsi Osłonina i Bładzikowa przez zgromadzenie kartuzów w r. 1620*).

Sigismundus III, Dei gratia Rex Poloniae etc. Significamus etc. Productas fuisse coram Nobis litteras authenticas, ex Actis Scabinalibus Słuchowiensibus emanatas,

Przekład.

Zygmunt III, z Bożej łaski król Polski i t. d. Wiadomo czynimy i t. d. Iż okazany nam został dokument autentyczny, wydany z Akt

*) Ob. ks. Metryki Koronnej, v. 165 f. 29: „confirmatio permutationis certorum bonorum Magnifici Palatini Culmensis et Patrum Cartusianorum in Palatinatu Pomeraniae”. Nadmienię tu jeszcze, iż obie powyższe wsie, nadmorskie Osłonino oraz Bładzikowo, otrzymał monaster kartuzów, ów gorliwy krzewiciel niemieczyny w prowincji pruskiej Rzpltej, z rąk szlachcica polskiego: darował mu je mianowicie w r. 1418 stolnik Jan Niczko z Rzucowa („Nitze von Rutzau”). Po przejściu we władanie Wejerów wcielone zostały do dóbr Rzucowskich.

ex quibus intelleximus Magnificum Joannem Weyher, Palatinum Culmensem, eiusque consortem Magnificam Annam Szczawińska cum assistentia tutorum eius, ad hunc actum assumptorum, bona sua haereditaria, videlicet **Grabowo Stare, Grabowo Nowe¹⁾, Kłobuczyno²⁾, Krzyżowo³⁾, Mansowo⁴⁾**, in districtu Derschaviensi et palatinatu Pomeraniae consistentia, religiosi patribus Henrico Villario priori et Joanni Stapha dispensatori, protunc coram Actis praesentibus, totique conventui monasterii Carthusianorum Sanctae Mariae Paradisi in Prussia, nunc et pro tempore existentibus, pro bonis itidem eorum haereditariis Osłonino et Bładzikowo⁵⁾, in districtu Pucensi et palatinatu Pomeraniae existentibus, in vim permutationis dedisse vel potius commutasse ac in perpetuum iisdem patribus monasterioque Carthusianorum nunc et pro tempore existentibus resignasse. Supplicatumque nobis est eiusdem venerabilis Henrici Villarii prioris ac totius conventus Carthusianorum in Prussia nomine, ut quandoquidem constitutionibus prussicis cautum sit, quod huiusmodi bona non

Ławnicznych m. Słuchowa, z którego wyrozumieliśmy, że Dostojny Jan Wejer, wojewoda Chełmiński, oraz jego małżonka Dostojna Anna ze Szczawińskich w asystencji opiekunów, do tej czynności przybranych, swe dobra dziedziczne, mianowicie **Grabowo Stare, Grabowo Nowe¹⁾, Kłobuczyno²⁾, Krzyżowo³⁾, Mansowo⁴⁾**, położone w powiecie Tczewskim a województwie Pomorskiem, ojcom zakonnym Henrykowi Wilar, przeorowi, oraz Janowi Stafa, kanaparzowi, przed Aktami wówczas stawającym, niemniej całemu zgromadzeniu klasztoru kartuzów Raju św. Marji w Prusach, obecnemu i potomnemu, za dobra ich również dziedziczne **Osłonino i Bładzikowo⁵⁾**, położone w powiecie Puckim a województwie Pomorskiem, z mocy zamiany nadali albo raczej wymienili oraz po wieczne czasy zbyli tymże ojcom monasteru kartuzjańskiego, ninie i w przyszłości będącym. I upraszam nas imieniem tegoż Wielebnego przeora Henryka Wilar oraz całego zgromadzenia kartuzjańskiego w Prusach, abyśmy wobec zastrzeżenia w konstytucjach prusskich, iż tego rodzaju dobra mogą być zgromadzeniom

1) **Grabowo i Grabówko**, nm. Alt i Neu Grabau, położone w północnej części pow. kościerzynskiego na pograniczu z pow. kartuskim. 2) **Kłobucin (o)**, nm. Kłobschin, w pow. kartuskim. 3) Późniejsze **Skrzeszewo**, nm. Krissau, w pow. kartuskim. 4) Również **Monszowo**, domniemywane **Mączewo**, późniejsze **Szembark i Szymbark**, nm. Schönberg, w kartuskiem, znane ze swego malowniczego położenia. 5) W pierwopisie: Bładzikowo.

nisi accedente consensu nostro ecclesiis donari vel quovis modo permutari possint, huic permutationi consensum nostrum praebemus eamque auctoritate nostra approbaremus et confirmaremus ac, si quid forte in eadem permutatione quoad sollemnitates et observationes iuris deesse videatur, ex plenitudine pietatis Nostrae Regiae supplementum atque adderemus; quoniam bona ea Graboviensia, a Magnifico Joanne Weyher patribus Carthusianis per commutationem data, uti nobilitaria oneribus Nostris et Reipublicae sint obnoxia, e converso autem Osłoninensia et Bładziko-wiensia, a patribus Magnifico Palatino Culmensi per commutationem itidem resignata, vigore iurium, a Serenissimis Praedecessoribus Nostris praefato conventui Carthusianorum concessorum, libera et immunia, onera eadem Nostra et Reipublicae ex bonis Graboviensibus in Osłoninensia et Bładziko-wiensia transferemus.

Nos itaque, praefati conventus pium devotionis studium benigne complectentes cupientesque commoda et proventus eorum promovere, eam permutationem bonorum suprascriptorum in toto et in parte atque in omnibus conditionibus et clausulis approbamus, onera ea Nostra et Reipublicae, uti superius praemissum est, transferimus, in hanc permu-

duchownym nadawane lub w jakikolwiek sposób zamieriane jedynie za naszym przyzwoleniem, na niniejszą zamianę przyzwolenie swe wyrazili i takową powagą swą ochwalili i potwierdzili, a zarazem, gdyby w owej zamianie okazał się brak jakichkolwiek formalności i zwyczajów prawnych, uzupełnili je i dodali z poczucia swej monarszej sprawiedliwości; a ponieważ owe dobra Grabowskie, przez Dostojnego Jana Wejera ojcom kartuzjanom na zamianę dane, jako szlacheckie podlegają ciężarom na rzecz naszą i Korony, na odwrót zaś dobra Osłonińskie i Bładzikowskie, przez ojców Dostojnemu wojewodzie Chełmińskiemu drogą takiejże zamiany zbyte, z mocy praw, nadanych przez Najjaśniejszych poprzedników naszych wspomnianemu zgromadzeniu kartuzjanów, są wolne i libertowane, przeto (upraszano nas), abyśmy owe ciężary przenieśli z dóbr Grabowskich na Osłonińskie i Bładzikowskie.

My tedy, otaczając przychylnością zbożną ochotę rzeczonoego zgromadzenia do poświęcenia oraz życząc mu pomnożenia korzyści i dochodów, ową zamianę wskazanych dóbr w całości i w szczegółach, we wszystkich warunkach i zastrzeżeniach ochwalamy, ciężary na rzecz naszą i Rzpltej, jak się wyżej wspomniało, przenosimy, na zamianę tę przyzwalamy

tationem consentimus ac eandem cum consensu consiliariorum Nostrorum et omnium ordinum Regni confirmamus, hac addita clausula, ut omnia onera bellica, contributiones, datiae et universa, quocumque tandem nomine vocentur, gravamina, praefatis bonis Graboviensibus inhaerentia, ex eisdem bonis in bona Osłoninensia et Bładzikowiensia sic transferantur, ut praedicta bona Graboviensia, in sortem ecclesiasticam translata, iuxta gratiam et immunitatem, a divis Praedecessoribus Nostris concessam et Regia Nostra autoritate confirmatam, ab omnibus et singulis expeditionibus, contributionibus, exactionibus, **raysys**¹⁾, datiis et servitiis bellicis generalibus et particularibus, contra quoscunque Regni hostes instituentis, exempta, immunia et libera sint et temporibus aeviternis permaneant, volumusque ac decernimus, ut ea permutatio robor debitae et perpetuae firmitatis obtineat non secus ac si hic de verbo ad verbum inserta esset praesentium literarum Nostrarum vigore. Quibus, manu Nostra subscriptis, sigillum Regni Nostri est subappensum.

Datum Varsaviae in comitiis Regni generalibus die

i takową za zgodą naszych doradców i wszystkich Stanów Koronnych potwierdzamy z tym dokładem, iżby wszelkie ciężary wojenne, kontrybucje, daniny, zgoła wszelkie powinności jakiegokolwiek nazwy, przywiązane do dóbr Grabowskich, przeniesione były na dobra Osłoninckie i Bładzikowskie, dobra zaś Grabowskie, przypadłe w udziale duchowieństwu, wedle łaski i łgoty, użyzyczonej przez św. pamięci poprzedników naszych a potwierdzonej naszą powagą monarszą, od wszystkich i poszczególnych wypraw, kontrybucyj, poborów, powinności drogowych (podwód), danin i posług wojennych, ogólnych i szczególnych, ustanawianych przeciw jakimkolwiek wrogom Rzeczypospolitej, wyjęte, wolne i libertowane były oraz pozostawały po wieczne czasy, przyczem żądamy i stanowimy, iżby owa zamiana na zasadzie niniejszego dokumentu naszego uzyskała moc należnej i wiekuijstej trwałości, jakgdyby tu dosłownie przytoczona była. Przy którymto dokumencie, własnoręcznie przez nas podpisanym, pieczęć koronna zawieszona została.

Dan w Warszawie na walnym sejmie koronnym

¹⁾ Nm. Reise = podróż jako powinność: podwoda, stójka. konna.

duodecima mensis Decembris anno MDCXX-mo. dnia 12 grudnia 1620 roku.
 Sigismundus Rex Król Zygmunt
 Petrus Gębicki. Piotr Gębicki.

Wykaz poborowy posiadłości szlacheckich w pow. gdańskim i mirkowskim (mirachowskim) z r. 1648*).

		Flor.	Gr
Dobrzewino ¹⁾	Pan Jerzy Dobrzewiński od 3 włók folwarcznych	3	-
	Pan Ludwik Wyczliński od 2 włók folwarcznych z ogrodnikiem	3	18
Kacki i Kwarzyno ²⁾	Pan Wojciech Wyciechowski od 3 włók folwarcznych	3	-
	Pan Jan Trąbski od 1 i ćwierć wł. folwarcznych	1	7 ¹ / ₂
	Pan Sobański od 3 włók folwarcznych	3	-
Kacki ³⁾	Pan Rozenberg ⁴⁾ od 12 włók folw., 3 kół młyńskich, 3 hamerskich towarzyszów, 5 uczniów ⁵⁾ , hakarza ⁶⁾ , 3 rzemieślników, 3 ogrodników	50	8
Kolebka	Pani Heinina ⁷⁾ summatim	32	24
Radłowo	Taż z Chylonji i Cisowa	50	-
Wyczlino ⁸⁾	Possessores od 15 włók folwarcznych	15	-
Będargowo ⁹⁾	Pan Jan Będargowski od 3 włók folwarcznych	3	-

*) Wyjęte z publikacji W. Kętrzyńskiego w Roczn. Pozn. T. P. N., t. VI: „Rejestr poboru podwójnego, dnia 25 Junii 1648 roku w Malborku na sejmiku jeneralnym ziem pruskich uchwalonego”. Podatek ten ściągany był „przez JMP. Andrzeja Garczyńskiego, pisarza ziemskiego i porbórce województwa Pomorskiego”.

¹⁾ W dacie zaboru prowincji przez Prusy majątność ta była w posiadaniu jednego z Dobrzewińskich i szlachcianki Chmielińskiej, ale już wkrótce potem przeszła w ręce niemieckie; nazwa jej niemiecka brzmi: Wertheim. ²⁾ Właściwie **Chwaszczyno**; wraz z **Wielkiem Kaczem** (Kacki) należało ono do biskupa włocławskiego i puszczone było w dzierżawę szlachcie. ³⁾ Mowa o **Małym Kaczu** (nm. Klein Katz), gdzie istniały kuźnice (hamernie), młyn i papiernia, poruszana prądem rzeczki **Kaczej**; przyległością tego majątku była w 18-em stuleciu willa Studzienka (Lusthaus Heiligenbrunn). ⁴⁾ Rodzina patrycjuszów gdańskich (Rosenberg). ⁵⁾ Czeladź i chłopięta kuźniacy. ⁶⁾ nm. Höker, sklepikarz, przekupień. ⁷⁾ Żona Jerzego Heine; Heinowie należeli do patrycjatu gdańskiego i spowinowaceni byli z Krokowskimi. ⁸⁾ Dziś wieś kmiecia (gburska); stąd wywodzi się szlachecka rodzina Wyczlińskich. ⁹⁾ Miejscowość ta figuruje już w dokumencie nadawczym księcia Mściwoja z r. 1284; w 15 wieku posiadali ją Lewko, Paweł i Wojciech Będargowscy, a w 18 w. Donimirszy. Etymolog. p. **Budorgis** w Sl. Occ. T. III/IV (1925 r.)

	Z	Gr
Pan Krzysztof Będargowski od 1 ^{1/2} wł. folwarczn.	1	15
Częstkowo ¹⁾ Pan Częstkowski od 1 wł. os., 2 ogr. Possessores od 4 wł. folw., 3 ogr.	2 4	16 24
Dargolewo ²⁾ „ „ 3 wł. folw., młynk. i ogr.	3	20
Donimirze W. ³⁾ Pani Heinina od 1 wł. folw. i ogr. Possessores od 4 wł. folw., 1 ogr.	1 4	8 8
Donimirze M. ³⁾ P. Warzewski od 4 wł. folw., karczmy i ogrodniką	4	20
Kętrzyno ⁴⁾ Possessores od 9 włók folw.	9	—
Lewino ⁵⁾ P. Andrzej Lewiński od 3 wł. folw., 2 ogrodników P. Adam Lewiński od 3 ^{3/4} wł. folw. i karczmy Wojciech i Jan Lewińscy od 2 ^{3/4} wł. folw.	3 3 2	16 2 22 ^{1/2}
Łebno ⁶⁾ Possessores od 6 włók folw.	6	—
Milwino ⁷⁾ PP. Milwińscy od 3 wł. folw. i ogrod. P. Dobrzewiński „ 2 „ „ „ „	3 2	8 8
Niepoczolowice ⁸⁾ P. Lewiński od 1 ^{1/4} włók. folw. Possessores od 6 wł. folw., 6 ogrod.	1 7	7 ^{1/2} 18
Okalice ⁹⁾ P. Ossowski od 4 wł. folw., mł. i ogr. „ Tuchliński od 2 wł. folw., 2 ogr.	4 2	20 16

1) Było starą siedzibą wódczą, już bowiem w 15 w. występuje jako zwolennik Zakonu „pan Bartosz z Częstkowa”. Dziś jest to wieś.
2) W czasie okupacji pruskiej dziedzicem majątności był Ksawery Lewiński, w 18 zaś wieku przeszła ona w ręce niemieckie. Etym. poł.-słow. dergola = zielsko, Dargolewo = Zielewo. 3) W r. 1772 **Donimirze Wielkie** posiadali: Florjan Liśniewski i v. Jannewitz, zaś **Donimirze Małe** — Rajnold Warzewski. 4) W epoce krzyżackiej wymieniany jest Sulisław z Kętrzyna; gniazdo rodziny Kętrzyńskich, którzy się pisali „Winkler-Kętrzyński”. Wybitnym przedstawicielem tej rodziny był w 16 w. Jakób Kętrzyński, sędzia ziemski Mirachowski (Mirkowski). 5) Majętność ta, która powiększyła liczbę królewszczyzn (domen), jeszcze w 19 w. należała do Lewińskich. 6) Stara siedziba szlachecka, wymieniana już w dokumentach 14 w. W dacie okupacji pruskiej znaczną część tego majątku posiadali dwaj Łebińscy, drobny zaś obszar — szlachcic Zakrzewski. Na gruntach Łebna powstała **Huta Łebińska**, w której osiadł ród Domaradzkich (von Domarus). 7) Już w dokumentach krzyżackich z 15 w. występują: Jan, Szczepan oraz Maćko z Mielwina. W r. 1773 dziedzicami włości byli: Zielewski, Tępski i Mach; obecnie jest to wieś kmiecia. 8) W dacie okupacji pruskiej było tu czterech właścicieli-polaków, z których jeden zwał się Bronek (Bronk). W hramotach niemieckich „Wahlendorf“. 9) W drugiej połowie 18 w. majątność tą nabyła niemiecka rodzina Wejerów (v. Weiher). Etym. **kał**, por. **Okalewo** pod Warszawą.

		Zł	Gr
Poblocie¹⁾	Possessores od 12 wł. folw., ogr., karczmy	13	18
Tępcze²⁾	P. Marcin Tępski od 3 wł. folw., 2 ogr.	3	16
	„ Jakub Tępski od 1 wł. folw., ogr.	1	8
	„ Bartłomiej Tępski od 1 wł. folw.	1	—
	„ Jan Dzięcielski od 1 wł. folw.	1	—
Wysieczyno³⁾	P. Piotr Wysiecki od 3 wł. folw., 2 ogr.	3	16
	„ Krzysztof Wysiecki od 3 wł. folw. i ogr.	3	8
	P. Częstkowski od 1 wł. folw.	1	—
	Possessores od 4 i pół wł. folw., 2 ogr.	5	—
Zakrzewo⁴⁾	P. Zakrzewski od 8 wł. folw.	8	—
	„ Siemirowski od 4 „ „	4	—

Urywek lustracji królewskiej na nadmorszu z 1664 roku*).

Wsi **Celbowo i Brudzewo¹⁾**

iure emphyteutico do lat trzydziestu konferowane
a data privilegii Serenissimi Vladislai IV Varsaviae die
XII mensis Decembris anno 1639 computando.

	Fl.	Gr.
Wieś Celbowo	15	28
Folwark Celbowski, za krescencję	466	6
Wieś Brudzewo na włókach 9; sołtyckich włók 1 i pół, gburów 3. Summa villae	43	7
Summa proventus annui z tych wsi	525	11
a wytrąciwszy na ekspens	128	11
zostaje	397	—

¹⁾ W epoce krzyżackiej występują jako posiadacze: Jaśko, Marcin, Henryk i Wojciech — Dobrogost z Poblucia. Ku schyłkowi 18 w. nie znajdujemy wśród dziedziców majątności żadnego o nazwisku „Poblucki”, tymczasem około 1600 r. było ich wedle wizytacji kościelnej na 8-iu trzech (curiae octo, tres Poblucy). ²⁾ W dacie okupacji pruskiej działą na tym majątku posiadali: Jan Tępski, Aleksander Służewski, Teresa Wyciechowska, Krystyna Dobrzewińska, Warzewski, Lewiński i dwaj Poblucy. W r. 1866 zyskał właściciela niemca, który nadał mu nazwę „Hedille”. ³⁾ W dacie zaboru prowincji byli tu dziedzicami: dwaj Wysieccy, Tępski, Dobrzewiński, Kozłowski, Kos, Dąbrowski, Robakowski i Zielewski. W 19 stuleciu majątek przeszedł w ręce niemieckie. ⁴⁾ Folwark ten przeszedł całkowicie w posiadanie niemieckie w 1840 r. W 19 wieku składał się z dwóch odrębnych obszarów dworskich („Werder” i „Wilhelmsdorf”); po przyłączeniu pewnych odpadków do wsi Lini, pozostałe terytorium, zwane „Werder”, rozprzedano między drobnych posiadaczy.

* Oparte na kopii, przechowywanej w Głównym Archiwum Krajowym w Warszawie.

¹⁾ Dobra te były w 18-tem stuleciu w posiadaniu Przebendowskich; nazwy ich niemieckie: Celbau i Brusdau.

Od której kwarta, według prawa należąca, płacona być winna, to jest sama tylko simpla, jako z dóbr dotąd in iure emphiteutico będących, ad annum 1669 po fl. 79 gr. 12. Na Świątki zaś in anno 1670 post extinctum ius emphiteuseos duplę kwartę aż do dalszej około tego Rzpłtej dyspozycji z dóbr tych wnosić będą.

Wieś **Koleczkowo**¹⁾ z folwarkiem, którego krescencja na wyżywienie tylko, z karczmą i młynem.

	Fl.	Gr.
In summa facit	70	—
Od którego procentu należy kwarty aż do dalszej około tego Rzpłtej decyzji: simplae	14	—
alterius totidem	14	—

Wsi **Prusowo**²⁾ i **Bzino**³⁾.

Zastaliśmy posesorem tych wsi obudwu JmPana Ernesta Krokowskiego, syna nieboszczyka JmP. Gneomara Reinholda Krokowskiego, starosty Lęborskiego, a to za przywilejem ś. p. Króla Jmci Władysława IV de data Varsaviae die X mensis Martii anni 1637, którym pomienione wsi, po pierwszej wojnie pruskiej zrujnowane, inhaerendo constitutioni anni 1631, przerzeczonemu JmciPanu Gneomarowi Krokowskiemu i jego sukcesorom do lat 30, od daty przywileju zaczynających się, konferować raczył, z tą kondycją, aby w tychże wioskach dwudziestu i jednego gburów, z bydłem, zasiewkami i budynkami osadzonych, po ekspiracji lat trzydziestu zostawił.

Wieś **Prusowo**. Na wieluby włókach zasiadła, żaden nas nie mógł informować. Gburów jest 4.

Summa villae	fl. 33 gr. 22
Folwark w Prusowie, za krescencję	„ 319 „ 12
	<u>fl. 353 gr. 4</u>

¹⁾ Nm. Kolletzkau. Zatwierdzenie przejścia tej majątności od Gabrijela Posen (Possen, podkomorzy królewski, komisarz morski, u St. Koniecpolskiego **Poza**) na rzecz Jakuba Hofmana, p. Metr. Kor. v. 180 f. 238. Donację ową posiadał w drugiej połowie 18-tego wieku jeden z Lębińskich; do obszaru wsi należała wtedy przyległość **Bieszkowo**. ²⁾ Nm. **Prüssau**. Wieś ta nadana była w 14-em stuleciu przez Zakon Krzyżacki niejakiemu Marcinowi (Marczin) na prawie chełmińskim; obszar jej oznaczono wówczas na 36 włók, z których 3 $\frac{1}{2}$ wolne miały stanowić uposażenie sołtysa. W 1447 r. nadanie to uzyskał Maćko Mański. ³⁾ Nm. **Reckendorf**, za krzyżaków **Buschin**; pod tą ostatnią nazwą figuruje w księdze komturstwa Gdańskiego, jako majątność szlachecka (Panengut) rozległości 50 włók. W 14 wieku wspomniany jest w dokumentach Piotr Witko, syn Bożeja. Ku schyłkowi 18 wieku Bzino oraz Prusowo były w dożywotniem posiadaniu Przebendowskich.

Wieś **Bzino**. Liczby włók tej wsi nie umiano nam opowiedzieć. Gburów jest 5. Sołtystwo w tej wsi iuris haereditarii, do którego należy włók 10; to kupił nieboszczyk ImPan Gneomarus Reinholdus Krokowski od niejakiego Jerzego Witke, dziedzica sołtystwa, za konsensem Sae Rgiae Mtis Vladislai IV, de data Varsaviae die 22 mensis Februarii 1637 danym in personam pomienionego Pana Krokowskiego i sukcesorów jego.¹⁾

Summa proventus ex hac villa	fl. 10 gr. 20
Folwark we Bzinie, za krescencję	„ 124 „ 18
	<u>fl. 135 gr. 8</u>
Summa proventus annui wsi Prusowa i Bzina	„ 488 „ 12
wytrąciwszy na ekspensa	„ 158 „ -
	<u>fl. 330 gr. 12</u>

którą na czworo rozdzieliwszy, kwartę na przyszłe Świątki anni 1665 symplę tylko, jako z dóbr iuris emphyteuseos, decydujemy:

simplae fl. 82 gr. 18.

Po wyjściu zas iuris emphyteutici die X mensis Martii anno 1667 też dobra według prawa duplae quartae podlegać będą.

Dzierżawa **Cisowa**,²⁾ **Chylony**³⁾ i **Radłowa**⁴⁾.

¹⁾ Dziedzicem owego sołtystwa był właściwie Jerzy Witko, przedstawiciel starożytnego rodu szlacheckiego Witków, który wywodził się z ziemi Białogrodzkiej (Belgard) w Pomorsce (o jednym z tych Witków wspomniano wyżej); nabywca zaś Rajnold Krokowski (von Krockow) pochodził z linii Krokowskich na Osieku, położonym również w Pomorsce. Kupno dokonane było w roku 1635 za sumę szacunkową 5.000 zł. ²⁾ Nm. Ciessau, w dokumentach łacińskich „Cisovia”; przepływająca obok rzeczka **Cisowa** wspomniana jest, jako granica terytorjum Oliwskiego, w hramotach XIII wieku. ³⁾ Dziś pospolicie **Chylonja**, nm. Kielau; w pobliżu płynie, uchodząc do morza pod Gdynią, struga **Chyla** (w dokumentach krzyżackich „das Wasser Kyla“). Wieś ta od bardzo dawna tworzyła z Cisowem jednolity obszar. ⁴⁾ Nazwa **Radłowo** nie ma nic wspólnego z wyrazem „radło”, jakby na pierwszy rzut oka można sądzić. W hramotach staropomorskich miejscowość ta zwie się „Gręblewo” (Grambelewo) i „Gradelowo” (utrata nosówki, jeżeli nie skażenie pisowni, zam. „Grądlewo” lub „Grędlewo“), w epoce krzyżackiej zyskuje miana „Redlow”, „Redlau” i „Reddelau”, wreszcie za czasów polskich ustala się dla niej forma „Radłowo” (u ludu: „Redlowo”); niemcy zaś przeistaczają „Redlau” na „Hochredlau”, wskutek czego w aktach łacińskich napotykamy niekiedy „Radlowo superior”. Źródłem nazwy jest polski i ogólnosłowiański wyraz **grąd** (= „grąbła”, „gręba”), t. j. wzgórze, ostrów: jakóż **Radłowo** zajmuje wyniosły i stromy brzeg, wystawiony na silne wianie fal Bałtyku czyli wedle wyrażenia tamtejszego ludu „prysk morza”.

W tej dzierzawie zastaliśmy posesorem Jm. Pana Daniela Ernesta Cyremberka, pokojowego J. Kr. Mci, sądowego ziemskiego Puckiego, i Judytę Andrychównę małżonków, za konsensem Króla Jmci Jana Kazimierza, szczęśliwie nam panującego, Jmci Panu Janowi Zaleskiemu, miecznikowi na ten czas ziem Pruskich, a teraz kuchmistrzowi koronnemu, sub actu et data Varsaviae d. 12 mensis Aprilis 1651 danym¹⁾).

Wieś **Cisowo**. Jako wiele włók ma, non constat. Sołtys siedzi na włoce jednej. Gbura żadnego niemasz, zagrodników 3.

Summa proventus totius villae . . .	fl. 112 gr. -
Owczarnia Kłodowo . Z tej provenit . . .	„ 12 „ -
Hamer ^{1a)} według przywileju confirmationis Vladislavi IV de data Varsaviae d. 28 mensis Maii 1644. Płaci z tego posesor . . .	„ 50 „ -
Folwark Cisowski. Tego krescencja w arendzie chodzi, którą deductis expensis taksujemy na	„ 200 „ -
	<hr/>
	fl. 374 gr. -

Wieś **Chylona**. W tej wsi numerus włók non constat, jednakże plebańskich jest 2, sołtyska 1; gburów 4. Kościół colationis Regiae²⁾).

Summa proventus totius z młynem facit fl. 155 gr. 12

Wieś **Radłowo**. Włók numerus non constat; gburów w tej wsi 2³⁾).

1) Według wizytacji kościelnych Chylonę dzierzył na schyłku 16 w. Sokołowski, Radłowo zaś - Konopacki. Dobra te, złączone w rękach Cyrembergów, przeszły następnie w posiadanie Radziwiłłów, potem Sobieskich, wreszcie Przebendowskich. W 16 w. Radłowo posiadała rodzina Narębskich, przyczem Katarzyna Narębska, wdowa po Bartłomieju, mieszczaninie z Tolkmicka (Długomostu na Warmii), ustąpiła swe prawa braciom stryjecznym Stanisławowi i Janowi Narębskim, p. Metr. Kor. v. 124 f. 26. 1^{a)} Hamernia, kuźnica, lac. officina ferraria. 2) Przywilej krzyżacki tej wsi mówi o 30 włókach. Co zaś do kościoła, to był on filjalnym parafii Oksiwskiej. Mała ta świątynka, erygowana już w XIV stuleciu, obrócona była przez Cyrembergów, gorliwych kalwinistów, na użytek innowierców i dopiero w r. 1687 odzyskała charakter katolicki. Obok Chylonji powstało na schyłku XVIII wieku przez wytrzebiecie i zabudowanie obrębu leśnego t. zw. „**Pustkowie Chyłońskie**”. Do owego Pustkowie zaliczane były miejscowości: Dębitowo, Maszewo, Niemętowo, Bernardy, Dębowa-Góra, Brzozowa-Góra i Leszczyna, przyczem cały ten obszar przemianowano w 1878 r. na „Spechtswalde”. 3) Według aktu lokacyjnego z r. 1365 Radłowo miało obejmować 31 włók; wieś została nadana do osadzenia na prawie chełmińskim sołtysowi Piotrowi, który prócz zwykłej trzecizny z sądów otrzymał 3 włóki wolne oraz połowę jazu na rzeczce Kaczej. W księgach Metryki Koronnej (v. 212 f. 290)

	Z przeniesienia	fl. 529 gr. 12
Summa proventus	.	fl. 77 gr. —
Summa proventus annui wsi mianowa-		
nych facit	.	fl. 606 gr. 12
wytrąciwszy na ekspensa doroczne	.	fl. 84 gr. —
zostaje prowentu	.	fl. 522 gr. 12
Od której należyta na przyszłe Świątki anni 1665 decydujemy kwartę: ⁴⁾		
	simplae	fl. 104
	alterius	fl. 104

Iż trudną widzimy w lata przyszłe i to tylko z kosztem dóbr tych meljorację, tedy względem aukcji prowentów na dalsze lata, począwszy in anno 1666 usque ad futuram lustrationem, nie więcej płacić będą na każde Świątki, tylko:

ratione simplae fl. 110
alterius totidem fl. 110.

Umowa o budowę tartaku we wsi Chylonji z r. 1671*).

Upatrując meljorację dóbr Rzeczypospolitej i chcąc dobra i wieś, **Chylona** nazwaną, w powiecie Gdańskim leżącą, prawem dożywotnim mnie służącą, do należytego przywieść porządku, uczyniłem zgodę z uczciwym Wilhelmem Mozem w ten sposób:

Naprzód ponieważ się tenże wyżej mianowany Wilhelm podejmuje swym kosztem własnym w teje albo przy teje wsi Chylony, gdzie miejsce najspodobniejsze do tego będzie, groblę na wodzie bieżącej usypać, wodę uchwycić i na niej tartak ze wszystkimi tak z drzewa, jako i żelaza

znajduje się treść przywileju na młyn w Radłowie dla niejakiego Piotra Gerholdt'a z r. 1677, któreto nadanie zapewniało mu „wolność łowienia ryb w Bałtyku pomniejszych narzędziami rybackimi” („in Oceano cum minori instrumento piscario liberam piscaturam”). Ta właśnie osada młynarska, malowniczo rozciągająca się u morza, dała w XIX wieku początek dzisiejszemu letnisku **Orłowo** (nm. „Adlershorst” od nazwiska właściciela Adlera, a więc raczej „Adlerowo”, któreby jednak brzmiało mniej swojsko). ⁴⁾ Owa „kwarta” stanowiła właściwie $\frac{1}{5}$ dochodu z dóbr królewskich i szła na utrzymanie stałego wojska Rzplitej, powołanego głównie do obrony granic, zw. „kwarcianem”.

*) Poniższy tekst polski zaczerpnięty jest z ksiąg Metryki Koronnej (v. 209 f. 516). Nagłówek dokumentu brzmi: „Approbatio certi contractus inter On. Cyremberk et Famatum Vilhelmum Mose facti”. Umowę zatwierdził król Michał we Lwowie d. 26 Października tegoż roku.

rekwizytami wybudować i wystawić, – do czego za wiadomością moją drzewo, przez leśnego mego wskazane i dane tak do nowego budynku, jako i toties quoties będzie trzeba, do naprawy mieć będzie, tedy, na ten jego sumpt respektując, obiecuję mu konfirmację J. Kr. M-ci, a potym i komisję do uważania sumptów jego, które post fata jego novus donatarius successoribus jego powrócić będzie powinien, wyjednać, – na co jednak on koszt dać powinien.

A żem kawalec roli na gruncie Chyłońskim do tegoż tartaku bez wszelkiego szarwarku albo ciężaru (exceptis oneribus Reipublicae, Ecclesiae i innych wiejskich, do których tak się zawsze przykładać względem tego kawalca roli powinien będzie, aby trzeciej części tego, co który chłop z całej osiadłości swojej wypłaci, zrównał) naznaczył, za to ma być powinien dorocznie na Św. Michał praecise oddać talarów dwa in specie,¹⁾ tudzież na tym tartaku dla mnie i następców moich wszystko rzezać, coby tam przywieziono, tak dębinę, jako i sośninę albo wszelkie drzewo inne, nie biorąc za to więcej zapłaty, tylko od kłoca, któregooby było dwadzieścia a z piętnaście stóp nadłuż, po trzy grosze od rzazu²⁾ a od tego, coby był krótszy 15-tu stóp, po półtora grosza od rzazu; obcym zaś może rzezać, jako się z nimi zgodzi.

Używanie stawu i ryby podług pospolitego zwyczaju do mnie i potomnych dzierżawców należeć będzie.

A jeżeliby rów, którym woda bieży, kiedy szlamem zachodził, tedy powinność szlamowania do całej wsi Chyłońskiej proportionaliter należeć będzie toties, quoties tego będzie potrzeba.

Na co dla zupełnego warowania z obudwu stron rękami własnymi podpisujemy się. Działo się w **Kolebkach***)

¹⁾ Speciesthaler, talar bity.

²⁾ Podłużne przerżnięcie kłody piłą, nm. Schnitt.

*) Miejscowość **Kolebki** albo **Kolebka**, a właściwie **Kolibka** (etymol. **koliba** = chałupa, chromina, szałas), gdzie spisana była umowa, należała do tychże patrycjuszów gdańskich Cyrembergów, którzy w owej malowniczej z natury miejscowości nadmorskiej urządzili sobie piękną rezydencję wielkopańską. Kolibkę posiadali następnie Radziwiłłowie, później zaś król Jan Sobieski; było to pono ulubione miejsce pobytu królowej Marysieńki. W drugiej połowie 18 w. majątek należał do chorążego pomorskiego Józefa Przebendowskiego. Z dawniejszych zaś dziejów miejscowości zaznaczyć należy, iż w 14-tym stuleciu udarowany nią został przez zakon krzyżacki sędzia ziemski Piotr z Kacza (Peter von der Katze), a w czasach późniejszych była własnością podsędka powiatu tczewskiego Jana Doręgowskiego, tudzież rodziny Narębskich i Ostromeckich.

16 Februarii roku Pańskiego tysiąc sześćset siedemdziesiątego pierwszego.

Daniel Ernest Cyremberk, sądowy ziemie Puckiej, dworzanin pokojowy i dzierżawca J. Kr. M-ci dóbr Chylony, Cisowa i Redłowa.

Wilhelm Moze przy trzymaniu pióra mppa.

(Miejsce pieczęci herbowej Cyremberka).

Dochody z rybołówstwa i wybrzeża morskiego w Starostwie Puckiem.

Według lustracji z 1678 r., której tekst polski przechowuje Archiwum
W. M. Gdańska. (Publik. w Sł. Geogr.)

I. Prowent morski.

Sieci łosośne.¹⁾ Z tych intrata nierówna, bo jednego roku więcej niewodów bywa, a drugiego mniej. Tego roku zastaliśmy niewodów, którymi robiono, całkowitych 21, nadto szlachecki jeden z Poczernina, w którym Zamek ma połowę. Płacą od każdego niewodu florenów 16 i dwa dobre łosose, albo wogóle florenów 20 na św. Wojciech. Każdego ułowionego jesiotra do Zamku oddać powinni, a według zwyczaju dostają zań od stopy 3 grosze, nie rachując głowy i ogona.

Sieci skarpowce.²⁾ Z tych także intrata nierówna, przeszłego roku było ich 9; od każdego na rok płacą na św. Jan Chrzciciel po fl. 3 gr. 15.

Notandum: każdy sołtys strądowy³⁾, który w skarpowcu part⁴⁾ ma, piątą część dani wytrąca według przywileju.

Sieci gronowce.⁵⁾ Takież prowent nierówny, jak i z pierwszych; przeszłego roku było ich 7. Płacą z każdego na św. Marcin po fl. 5.

¹⁾ Mowa o **niewodach**, t. j. wielkich sieciach, mających dwa skrzydła i matnię, a rozjeżdżanych na wodzie z łodzi; zwano je też zniemiecka „łazgarnie” (Lachsgarn). ²⁾ **Skarpowiec** albo wedle dzisiejszego wyrażenia **ceza** = pomniejszy niewód do łowienia **skarpi** (turbotów) i **fląder** (płaszczek). ³⁾ sołtys wsi nadmorskiej, który obowiązany był pilnować **strądu** czyli brzegu morskiego, aby nikt bezprawnie z takowego nie użytkował. ⁴⁾ dziel, część, z połowu przypadająca. ⁵⁾ **Gronowiec** albo **growiec** (growce) = mały niewodek do połowu

Sieci węgorzyńce.⁶⁾ Prowent nierówny, przeszłego roku było ich 11; z każdego na św. Marcin płacą dani do Zamku 5 fl. **Notandum:** każdy sołtys strządowy, który ma part w tych sieciach węgorzyńcowych, szóstą część dani wytrąca według przywileju.

Sieci żaki.⁷⁾ Za każdy żak od św. Jana Chrzciciela do św. Marcina płacić powinni po 12 groszy; roku przeszłego było ich 180. Za każdy zaś żak od św. Marcina do Mięsopest – 8 groszy; tego roku było ich 30. Wreszcie za każdy żak od Mięsopest do św. Jana Chrzciciela płacić powinni po 6 groszy; tego roku było ich 24.

Bodarze.⁸⁾ Jest to prowent rybny, co węgorze na morzu biją, – wielce nierówny. Od każdego bodarza na rok płacić powinni po 12 groszy; przeszłego roku było ich tylko 10.

Sieci waty.⁹⁾ Prowent nierówny. Od każdej waty płacą fl. 2; przeszłego roku nie było żadnej.

Kupcy. Gdy chcą na strądzie przy sieciach łosie kupować, powinni dawać wkupnego po fl. 6; przeszłego roku było ich tylko 2.

Rybacy Gdańscy. Prowent nierówny. Od każdego niewodu płacą na tydzień po fl. 4, póki łowią, bo im wolno wypowiedać; teraz ich jest 2.

Takle wędy.¹⁰⁾ Są to wędy, co je zimie stawiają na łosie; dają od nich po 1 łosiosiu. Z tych prowent często myli, i przez dwie lecie cale go nie było.

II. Strądowe.

Jest to prowent od drzewa i drzew, przechodzących na morze, który z dwu miejsc biorą. Z jednego przy

drobnych rybek **dobijkaków**, nm. Grünnetz. ⁶⁾ **Węgorzyniec** albo wedle dzisiejszego wyrażenia **bretlinżnik** = większy niewód, którym łowią **bretlingi**, t. j. małe śledzie, zwane po uwędzeniu **szprotami** lub **sielawkami**. ⁷⁾ Więcierz na węgorze, jużto opuszczany z łodzi na dno morza w głębokim miejscu, jużto stawiany na mieliznie w pobliżu strądu; bywa on znacznej wielkości. ⁸⁾ albo **bodory**, ości rybackie, rodzaj harpunów, nm. Speer. ⁹⁾ **Wata** albo **kręcicha** = niewód, podobny do **węgorzyńca**, ale znacznie głębszy; wyciągany bywa z morza za pomocą kołowrotów, nm. Drehwade. ¹⁰⁾ Węda, którą rybacy zapuszczają na głębi („szorze”), urządzając przy niej pławidła i grażąc ku dnu kamieniem; miejsce jej zanurzenia oznacza się stojaczkiem cz. sztandarkiem rybackim.

Bece¹¹⁾: tam do dóbr Wejerowskich Ks. Jm. Radziwiłła, podkanclerzego W. Ks. Lit.¹¹⁾, od każdego pręta drewno płać po 8 fl., a do Zamku Puckiego po fl. 5. Z drugiego miejsca, gdziekolwiek drwa lub drzewo postawią u strądu na gruncie, do Starostwa Puckiego należącym, biorą od każdego pręta drewno po fl. 5 gr. 10, od inszego zaś drzewa od sztuki strądowego tak biorą: od całej balki gr. 6, od półbalki gr. 3, od kopy kłapek olenderskich¹²⁾ gr. 13, od kopy kłapek francuzkich gr. 6, od sztuki krzywki¹³⁾ gr. 3, od dylów¹⁴⁾ dębowych lub sosnowych od sztuki gr. 2, od planek¹⁵⁾ całych czyli balów i od barkolcu¹⁶⁾ od sztuki po gr. 6, od kopy wagenszosa¹⁷⁾ fl. 1. Ten prowent także nierówny, przeszłego roku uczynił fl. 1077.

Według lustracji z **1765 r.**, której pierwopis przechowuje Archiwum dawnego Skarbu Koronnego w Warszawie:

I. Prowent morski.

Ten prowent nierówny i coraz upada, jakośmy doszli z inkwizycji i reprodukowanych rejestrów, do ostatniego tedy roku skłoniliśmy się. Płać: od **sieci losośnej** zł. 20 gr. 20, od **gronowców** zł. 5 gr. 5, od **węgorzów**¹⁸⁾ zł. 6, od **żaka** gr. 12, od **waty** zł. 2 gr. 2, od **skarpowca** zł. 3 gr. 18.

¹¹⁾ Diedzic klucza Rzucowsko-Smiechowskiego Michał Kazimierz Radziwiłł, zmarły w 1680 roku. Do dóbr Rzuców należał majątek **Oslonino**, przyległością zaś Oslonina była **Beka**, wspomniana już w dokumencie z r. 1523. Składając się z kilku zaledwie chałup, leżała ona przy wybiegu do morza rzeki **Rady**, spławnej na całej swej długości od jeziora Gorskiego; pustkowie to było głównem miejscem składowem dla towaru leśnego, od którego pobierano na rzecz dworu opłatę, tytułem „placowego” i „miarowego”. Mieszkańcy Beki obowiązani byli doglądać strądu i nie pozwalać na bezprawny połów w tym punkcie ryb. Nazwa miejscowości jest niewątpliwie niemiecka i odpowiada polskiej, bodaj pierwotnej „Struga”.

¹²⁾ Klepki = materiał pospolicie dębowy w formie krótszych lub dłuższych balików łupanych, częstokroć wygiętych, nm. Klappholz i Obok klepki francuskiej dziś rozróżniają nie holenderską, lecz angielską.

¹³⁾ Krzywka = drzewo dębowe, łukowato wzrosłe, używane na **żebra** czyli **wregi** do statków spławnych. ¹⁴⁾ Tarcica średniej miąższości.

¹⁵⁾ Tarcice proste lub krzywe, służące do obszywania statków morskich.

¹⁶⁾ **Barkolec**, inaczej **warcholec** albo **werchulec**, z nm. Barkholz, Bergholz = bale znacznej grubości (do 6, a nawet 12 cali), którymi obszywają zzewnątrz okręty. ¹⁷⁾ inaczej **wanczos**, materiał dębowy w formie kłapek, używany i w szkutnictwie morskiem, z nm. Wagenschoss.

¹⁸⁾ Toż co **węgorzyniec**, **siec węgorzyńcowa** p. 6.

Suma:			zł	gr
	od łośońnych	sieci	. 248	—
	„ węgornych	„ ¹⁸⁾	. 62	—
	„ gronowców	„	. 51	20
	„ żaków	„	. 172	24
	„ skarpowców	„	. 21	18
	„ wat	„	. 8	8
			<hr/>	
			564	10

II. Prowent brzegowy czyli strądowne.

Ten prowent też upada i wkrótce wcale upadnie, ile że w okolicy morza drzewa jest szczupło. W tym roku importuje jeszcze 195 zł. 1 gr.*).

Akt fundacji Przebendowskich z dnia 20. VIII. 1757 r.**).

Actum coram Iudicio Scabinali Civitatis Weyheroviensis, legitime bannito. Die vigesima mensis Augusti anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo septimo.

Coram Iudicio Actisque Praesentibus Civilibus Scabinalibus Weyheroviensibus comparentes personaliter Illustrissimi et Excellentissimi Ursula de Potocki Przebendowska, palatina Marienburg., Pucens., Mirachoviensis etc. capitanea, mater, domina ad vitalitialis, et Ignatius Przebendowski, Pucens., Mirachoviens. capitaneus, filius, et

Przekład.

Działo się przed Sądem Ławniczym miasta Wejerowa, prawnie gajonym, dnia 20 sierpnia roku Pańskiego 1757.

Przed Sądem Ławniczym i Niniejszemi Aktami miasta Wejerowa stanąwszy osobście Prześwietni i Najdostojniejsi Urszula z Potockich Przebendowska, wojewodzina Malborska, starościna Pucka, Mirkowska i t. d., matka, dziedziczka dożywotnia, oraz Ignacy Przebendowski, starosta Pucki, Mirkowski i t. d., syn, przy czem Prześwietna i Najdo-

*) Taż lustracja poucza, iż pilnowanie powyższych dochodów i zarazem dozоровanie brzegów morskich miał sobie zlecone osobny oficjalista zamkowy, mianowicie „objezdny strądowny”, który pobierał „zasług” 100 złotych rocznie; wedle innych dokumentów ów oficjalista zwał się „starszy strądzki” i miał pod swymi rozkazami sołtysów strądownych, o których wzmiankowano wyżej pod p. 3. Czynność jego rozciągała się tak na mały, jak i na wielki strąd, t. j. pobrzeża zatoki Puckiej (Puckiego wiągu) i Bałtyku.

***) Tekst oparty jest na kopji, zachowanej w aktach m. Pucka p. n. „Acta Generalia des Mag. zu Putzig Wpr. betreffend die von Przebendowskische Studien-Stiftung” (vol. I Abth. 27 Nr. 10). Akt sporządzono z pominięciem polszczyzny.

quidem Illustrissima et Excellentissima palatina filii sui, filius vero per se recedendo a foro suo quovis proprio et sibi competenti, huic autem iuri et jurisdictioni quoad actum praesentem illiusve effectum sese cum bonis et successoribus suis totaliter incorporando inviscerandoque, sani per omnia existentes, palam, ultro ac benevole recognoverunt, et quilibet illorum suo pro interesse recognovit. Quia ipsi faventes parentibus iuvenum, animum celerem ad studia praesentantium, providendo futurae eorum christianae educationi augendoque modum necessarium, ut primo noscere principia orthodoxae fidei, timorem Dei, indeque ulteriores gradus ad perfectiorem educationem et noscendi patrias leges (in quibus defectus invenitur, et turpe est indigenis patrias ignorare leges) habere valeant et possint. In hunc finem foundationem praesentem, in aevum duraturam, faciunt et inscribunt, ordines de bonis suis **Weyheroviensibus***) haereditariis a termino festi Circumcisionis Domini Nostri Jesu Christi, in anno venturo millesimo septingentesimo quinquagesimo octavo, in sex personas iuvenes, animum ad studia habentes, gratiam ac modum pro iisdem studiis, apud Venerabiles Patres

stojniejsza wojewodzina z ramienia swego syna, syn zaś samoistnie zrzekając się własnego i należytego sądownictwa, a tutejszemu prawu i orzecznictwu względem niniejszego aktu i jego skutku wraz z dobrami swymi i następcami całkowicie się poddając i przyspalając, przy zupełnem zdrowiu jawnie, dobrowolnie i nieprzymuszenie zeznali, i każde z nich w swoim zakresie zeznało. Ponieważ są oni życzliwie usposobieni dla rodziców tych młodzieńców, którzy okazują żywą skłonność do nauk, pragnęliby mieć staranie o przyszłe ich chrześcijańskie wykształcenie i powiększyć niezbędne na to zasoby, aby przede wszystkim młodzieńcy ci mogli poznać zasady jedynie prawdziwej wiary, bojaźń Bożą, a następnie osiągnąć dalsze stopnie ku doskonalszemu wykształceniu i poznaniu praw ojczyństw (tych bo okazuje się brak, a nie jest ładnie, gdy krajowcy nie znają praw ojczyństw). W tym celu ustanawiają i wpisują niniejszą fundację, która ma trwać po wieczne czasy, przyczem z dóbr swych dziedzičných Wejerowskich*), poczynszy od przyszłego nowego roku 1758-go, użyczają łaskawie zasobu do tych nauk, które mają być odbywane u Czcigodnych O. O. Reformatorów

*) Dziedzictwem Przebendowskich były zarówno dobra wejerowskie, jak i nadmorska majątność Rzuców.

Reformatos ordinis S. Francisci strictioris observantiae Weyherovienses exercendis, expostulantes et quidem: 1-mo in binas personas de statu nobili pro quovis illorum seorsive annuatim pro victu et stancia florenos bonae monetae 48, pro amictu vero flor. 30 et pro aliis minoribus necessariis flor. 12, quae summa simul et semel iuncta in unam personam nobilem efficit flor. 90, totidem in secundam; 2-do in binos iuvenes de statu civili Weyheroviensi in quemvis illorum pro victu et stancia flor. 42, pro amictu vero 20 flor., pro aliis minoribus necessariis ut supra flor. 8, efficit summa, simul iuncta, in quemvis illorum flor. 70; 3-tio in duos pueros status plebei de bonis nostris hereditariis **Weyheroviens. et Ruceviens.*)** in quemvis illorum pro victu et stancia flor. 36, pro amictu flor. 18, pro aliis vero minoribus expensis flor. 6. Quae summae ut supra in sex personas iuvenes, inter se distinctas, efficiunt summam generalem quadringentorum quadraginta flor. de manibus recognoscentium pro comodo dictis iuvenibus, documento eorundem recognoscentium ac successorum eorum munitis, ad distribuendum per spectabiles Carol. Goldman et Mathiam Pultorak, proconsules Civitatis Weyheroviensis, munus hoc libere in se et succedaneos proconsules assumentes, le-

zakonu św. Franciszka ściślejszej reguły w **Wejerowie**, domagając się zarazem: 1) dla dwóch młodzianów ze stanu szlacheckiego, dla każdego z nich z osobna rocznie na życie i stancję 48 zł. dobrej monety, na odzienie 30 zł. i na inne pomniejsze potrzeby 12 zł., któreto sumy, razem wzięte, wynoszą dla jednego 90 zł. i tyleż dla drugiego; 2) dla dwóch młodzianów ze stanu mieszczkańskiego w Wejerowie, dla każdego z nich na życie i stancję 42 zł., na odzienie 20 zł., na inne pomniejsze potrzeby 8 zł., ogółem dla każdego z nich 70 złotych; 3) dla dwóch chłopców stanu wieśniaczego z naszych dóbr dziedzicznych Wejerowskich i Rzurowskich*), dla każdego z nich na życie i stancję 36 zł., na odzienie 18 zł. i na inne drobniejsze wydatki 6 zł. Kwotopowwyższe dla sześciu młodzianów różnego stanu tworzą sumę ogólną 440 zł., która płatna będzie przez zeznających dla korzyści tych młodzianów, zaopatrzonych w dowód fundatorów oraz ich następców. Fundatorowie powołują do odbioru sum i rozdawnictwa Dostojnych Karola Goldmana i Macieja Półtoraka, burmistrzów miasta Wejerowa, zaś burmistrze ci i ich następcy, podejmując się bez przymusu tej czynności, wypłacą je oraz należycie i rzetelnie rozszczególnią, przyczem rokrocznie zdadzą z rozdawnictwa rachunek.

vandam, iidem proconsules ac succedanei eorum distribuent et dispartitim bene et fideliter applicabunt, ac de distributa calculum quotannis reddere tenebuntur.

Modo supra scripto, ut etiam principia eruditionis, **in civitate Pucensi** antiquitus practicata, augeantur, recognoscentes ordinant et inscribunt in quattuor personas iuvenes incolarum **capitalis Pucensis** et quidem in duos iuvenes de statu civili, in quemvis illorum pro victu et stancia flor. 42, pro amictu vero 20 flor., pro aliis necessariis minoribus flor. 8, efficit in quemvis illorum summam 70 flor.; de statu vero plebeio item in duos pueros, in quemvis illorum pro victu et stancia flor. 36, pro amictu flor. 18, pro aliis necessariis minutis flor. 6, efficientem summam pro his quattuor personis 260 flor., per praeconsules Civitatis regiae Pucensis, munus item hoc libere in se ac succedaneos suos proconsules assumentes, de manibus suis recognoscentium levandam, et ad distribuendam, bene ac fideliter pro personis supra dictis applicandam habebunt dispositores, de qua quotannis calculum reddere tenebuntur. Personis supra dictis, ut etiam aliis indigentibus aperiatuŕ campus praestandi beneficii, indeque educationis ac eruditionis praefigitur terminus decursus triennii, post quem decursum triennii cuiusvis succedent

Aby w wyżej wyrażony sposób wzmogły się również zaczątki wiedzy **w mieście Pucku**, zdawien dawna tam pielęgnowane, zeznający przeznaczają i zapisują dla czterech młodzianów, zamieszkałych **w samym mieście Pucku**, mianowicie dla dwóch młodzianów ze stanu mieszczkańskiego na życie i mieszkanie po 42 zł., na odzienie po 20 zł., na inne pomniejsze potrzeby po 8 zł., razem dla jednego 70 zł., ze stanu zaś chłopskiego również dla dwóch chłopców na życie i mieszkanie po 36 zł., na odzienie po 18 zł., na inne drobniejsze potrzeby po 6 zł., ogółem dla tych czterech osób sumę 260 złotych, którą burmistrze miasta królewskiego Pucka, przyjmując ten obowiązek bez przymusu na siebie i swych następców w urzędowaniu, z rąk fundatorów odbierać będą, a szafarze rozdzielać, tudzież należycie i rzetelnie osoby wyzręczone obdarowywać, z czego corocznie ma być zdawany rachunek. Aby zaś poza wymienionemi osobami otworzyć pole do korzystania z dobrodziejstwa i innym niezamoznym, ustanawia się okres trzyletni na wychowanie i naukę, po upływie którego nastąpią na ich miejsce nowi młodzianowie w liczbie i stanu, jak się wyżej rzekło, opatrzeni w dowód, uzyskany od fundatorów.

Ciż fundatorowie, pomnąc o ubogich z rzeczo-

in locum eorundem iuvenes novi numero et conditionis ut supra, muniti documento, expetito a se recognoscen- tibus. Qui recognoscentes non immemores pauperum de bonis supra scriptis suis hereditariis xenodochiis, ut pote **Pucens., Strzepsens.,**)** **Weyheroviens.,** ut in quovis miseri, modum vivendi non habentes, conditionis masculae seu feminae cuiuscunque sint, efflagito documento, duo locentur. Quivis illorum seu potius provisos xenodochiorum ordinatam summam flor. 12, insimul iunctam, flor. 12 efficientem, annuatim effective recipient, ac **Pucensi, Weyheroviensi** xenodochiis provisos, **Strzepsensi** vero in defectu provisorum parochus loci illius attendent. Ad extremum pari modo in binis locis, ubi invenitur in bonis suis recognoscentium schola pupillaris seu invenitur pro orphanis in eodem schola, pro eruditione ordinatur summa 38 flor., in has binas scholas pupillares dividenda. Summae itaque expresse dispositae et divisim ordinatae, in virtute foundationis praesentis perpetuae efficientes summam generalem octingentorum decem flor. bonae monetae, vim et robur per nos et successores nostros in punctuali annuatim exsolutione de bo-

nych dóbr swych dziedzicznych, rozporządzają, aby w każdym ze szpitalów czyli przytułków tamecznych, jakoto w **Pucku, Strzepszu**)** i **Wejerowie,** uzyskały miejsce dwie osoby, opatrzone dowodami, z pośród ubogich, nie mających sposobu do życia, bez względu na płeć. Każda z tych osób albo raczej skarbnik przytułków wyznaczoną na utrzymanie łączną sumę 12 zł. co rok w gotowiznie do rąk swych odbierać będą, czego dopilnują skarbnik przytułków w Pucku i Wejerowie, w Strzepszu zaś wobec braku skarbników pleban miejscowy. Wreszcie również w dwóch miejscach, gdzie istnieje w dobrach fundatorów szkoła dla dzieci albo dla sierot, przeznaczają się na naukę suma 38 złotych do podziału pomiędzy te dwie szkoły. Sumy tedy, wyraźnie rozdysponowane i należycie rozszczególnione, wynoszące z mocy niniejszej wieczystej fundacji kapitał ogólny 810 zł. dobrej monety, mieć będą moc i wagę po wieczne czasy dla nas i naszych następców co do punktualnej wypłaty rok w rok z dóbr naszych dziedzicznych Wejerowskich. — Że fundatorowie wszystkie te osobiste zeznania w ogóle i w szczególności potwierdzają, Są

***) Strzepsz, nm. Strepsch (dok. Schrepcz i Schrepitz), starożytna wieś kościelna w powiecie wejerowskim, gdzie za dawnych polskich czasów odbywały się sejmiki powiatu mirkowskiego (mirachowskiego); istnieje tam przytułek parafjalny dla 8 ubogich (Śl. Geogr.).

nis nostris **Weyheroviens.**
hereditariis in aevum habebunt. His suis personalibus recognitionibus omnia et singula firmantibus ludicio praefato talia sic per acta attestante. Actum ut supra.

Przebendowska
Wod. Malborska
I. Przebendowski
P. M. Sta. m. p.

Ławniczy aktem niniejszym zaświadcza. Działo się jak wyżej.

Podpisali:

Przebendowska
Wojewodzina Malborska
I(gnacy) Przebendowski
P(uc.) M(ir.) Starosta.

Wykaz królewszczyzn oraz ich posiadaczy z 1770 r.*)

Powiat Gdański, Tczewski i Nowski:

- Polaszki Stare i Nowe – Michała Drogosława Skórczewskiego, podkomorzego poznańskiego, i Ludwika z Czapskich
Starostwo Kiszewskie – Tychże
Starostwo Kościerzyńskie – Ignacego Przebendowskiego i Felicjaty z Wielopolskich
Starostwo Sobowidzkie – Szymona Tadeusza Kickiego
Starostwo Osieckie – Jana Józefa Lubockiego
Starostwo Borzechowskie – Jakuba Przebendowskiego, kasztelanica elbląskiego
Starostwo Gniewskie – Henryki Karoliny z Lubomirskich Flemingowej, generałowej, wdowy
Starostwo Nowskie – Józefa z Osowska Zboińskiego
Starostwo Skarszewskie – Jerzego Fleminga, wojewody pomorskiego
Starostwo Nowogrodzkie – Piotra Kczewskiego
Wieś Przodkowo – Tegoż
Wieś Koleczkowo – Tegoż
Wieś Kosowo – Jana Michała Grabowskiego, kasztelanica elbląskiego
Wieś Kosowo Nowe czyli Załęże – Tegoż
Wieś Byszewo czyli Basztenhamien – Tegoż
Wieś Kielno¹⁾ – Jakuba Łebińskiego i Barbary z Kczewskich
Wieś Szynwałd – Tychże
Wieś Batani czyli Bojanie – Konstancji z Bystramów Koziczkowskiej
Pastwiska Rychtów²⁾ – Jakuba Wolskiego, podkomorzego liwskiego, i Barbary Hajdensztajnowny

*) Oparte na publikacji El. Piotrowskiego p. n. „Sumaryusz królewszczyzn w całej Koronie Polskiej z wyrażeniem posesorów, spisany roku 1770” (Żytomierz 1862). Z tekstu wypadło usunąć parę drobnych błędów oraz cokolwiek go uzupełnić.

1) Zwane również **Kolno**, nm. Kölln. 2) Z nm. Richthof; zwane

- Wieś Pszczółki³⁾ – Pawła Jezierskiego, sędziego ziemskiego mirachowskiego
- Wieś Rozemberk⁴⁾ z sołtystwem – Jana Trembeckiego, sędziego grodzkiego tczewskiego
- Wieś Ninkowo⁵⁾ – Ignacego Łubińskiego, brygadjera wojsk francuskich
- Wieś Cisowo, Chylonja i Radłowo – Józefa Ferdynanda Przebendowskiego, chorążego pomorskiego, i Barbary z Klejstów
- Wieś Gnieszawa⁶⁾ – Tychże
- Sołtystwo w tej wsi na 3 włókach – Jakuba Morawskiego
- Wieś Bielsk – Jana Reksyna⁷⁾, kapitana wojsk koronnych
- Włók 7 w Bobowie – Karola de Hilitan, porucznika wojsk koronnych
- Wieś Czarny-Las z sołtystwem – Franciszka Wilczewskiego, generała-adjutanta J. Kr. M.
- Wieś Jabłowo z sołtystwem – Mikołaja Wejera, szambelana J. Kr. M., i Anny z Elfraksenów
- Wieś Lignowo, Rudno, Gręblin – księcia Augusta Aleksandra Czartoryskiego, wojewody ruskiego, i Marii Zofji z Granowskich
- Wieś Mątawy, Zajęczkowo – Franciszka Salezego Potockiego, wojewody kijowskiego
- Wójtowstwo Skarszewskie – Józefa Wybickiego⁸⁾
- Sołtystwo we wsi Wysoka, do starostwa gniewskiego należącej – Karola Jezierskiego, regenta ziemskiego województwa pomorskiego.

Powiat Świecki:

- Starostwo Świeckie – księcia Antoniego Barnaby Jabłonowskiego, wojewody poznańskiego, i Anny z księżąt Sanguszków
- Starostwo Jasienickie – Jakuba Tuchołki i Zofji z Trembeckich
- Wieś Dworzyska – Franciszka Pawłowskiego, chorążego malborskiego
- Wieś Poledno – Antoniego Będkowskiego
- Wieś Łoponin – Antoniego Dorpowskiego i Marjanny z Chruścickich
- Wieś Łuzkowo – Antoniego Czapskiego, podkomorzego chełmińskiego, i Kandydy z Lipskich.
- Sołtystwo 4 włók w Gockach – Adama Bielikiewicza.

też **Słomno (Sulmino)**. ³⁾ Nm. Hohenstein. ⁴⁾ Nm. Rosenberg, pol. **Wygoda**. ⁵⁾ Albo **Jasień**, nm. Nenkau. ⁶⁾ Inaczej **Gnieszowo**, nm. Gnieschau, o pół mili od Tczewa. ⁷⁾ Syn Franz'a von Regin, generał-majora w Malborku. ⁸⁾ Wójtowstwo to (8 włók pustych) nadane było rodzicom Piotrowi i Konstancji z Lniskich w 1746 roku, p. Akta Staromiejskie w Gdańsku. Konstancja Wybicka, będąc w tym czasie już wdową, posiadała, jako własność prywatną, wieś Będomin w kościelniczym.

Powiat Tucholski:

Starostwo Tucholskie – Anny-Rozyny-Elżbiety de la Serre Golczowej⁹⁾
 Włók 18 w Stobnie – Józefa Komierowskiego, cześnika inowrocławskiego.

Powiat Słuchowski:

Wieś Polenica z sołtystwami – Małgorzaty z Borkowskich Dzierżańskiej, wdowy
 Nowy-Dwór i Nowa-Wieś – Michała Lniskiego, sądowego ziemskiego tczewskiego
 Starostwo Słuchowskie – księżny Anny z Mycielskich Radziwiłłowej, wojewodziny wileńskiej
 Starostwo Baldemburskie¹⁰⁾ – Henryka Goltza, jenerała-majora wojsk koronnych, i Zofji Henryki z Krokowskich¹¹⁾
 Starostwo Hamersztyńskie¹²⁾ z sołtystwem – Aleksandra Unruga i Marii-Anny z Berlepsów
 Wieś Domysław – Tychże
 Sołtystwo w Domysławiu na 5 włókach – Tychże
 Sołtystwo w tej wsi na włókach 2 – Jana Zalewskiego.

Powiat Mirachowski¹³⁾:

Starostwo Mirachowskie – Ignacego Przebendowskiego i Felicjaty z Wielopolskich
 Starostwo Parchowskie – Konstancji z Platerów Hilzenowej, wojewodziny mińskiej, wdowy
 Wieś Smażyno¹⁴⁾ – Marii Henryki z Wejerów Wejerowej, wdowy.

Powiat Pucki:

Starostwo Puckie – Ignacego Przebendowskiego i Felicjaty z Wielopolskich
 Celbowo i Brudzewo – Tychże
 Prusowo i Bzino – Ignacego Przebendowskiego
 Wieś Góra – Józefa Ferdynanda Przebendowskiego, chorążego pomorskiego
 Dwór Karwiński – Tegoż
 Wieś Bałomino – Józefa Grąbkowskiego¹⁵⁾ i Doroty z Rossen'ów.

⁹⁾ Córka generała sasko-polskiego a wdowa po gener.-leitenancie wojsk koronnych Jerzym-Wilhelmie Goltz, pośle polskim w Berlinie, który zmarł 1767 r. w Toruniu. ¹⁰⁾ Inaczej **Białoborskie** (Baldenburg = **Białybór**). ¹¹⁾ „Henricus von der Goltz” i żona jego „Sophia-Henrietta Lodovica de Krokowskie” przejęli to starostwo z rąk Franciszka-Teodora Wejera na mocy przywileju confirmacyjnego króla Stanisława Augusta z dnia 29. III. 1768 r. (Dokum. p. 10 zeszyt „Zeitschrift des historischen Vereins für den Reg.-Bezirk Marienwerder”). ¹²⁾ Albo **Czarnieńskie**, gdyż **Hamersztyn** = **Czarne**. ¹³⁾ Nazwa niewłaściwa, gdyż nm. Mirchau = pol. Mirków. Uświęciła ją jednak tradycja. ¹⁴⁾ Skrócona nazwa **Smażyn**. ¹⁵⁾ Wedle źródeł niemieckich: von Crumbkow.

BIBLIOTEKA

Muzeum
Morskiego
w Gdańsku

000185